

МЛАДЕН БЕРИЋ (1885-1935) ЈЕДНА ПРЕКИНУТА НАУЧНА КАРИЈЕРА

МИЛАН РАДОВАНАЦ

Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија
E-mail: radovanac@aob.rs

Резиме: У свог првог докторанда, Младена Берића, Михаило Петровић, његов професор, полагао је велике наде, које се нису испуниле. Зашто, како је то пропратила београдска штампа ("Политика"), а шта су о томе забележили неки универзитетски професори, бар делимичан одговор садржан је у следећим редовима.

Младен Берић је рођен 1885. године у селу Бадовинци (у Википедији пише да је рођен у Раденковићу селу у општини Сремска Митровица), недалеко од обале Дрине на путу од Шапца према Бијељини.

Као најбољи ђак Шабачке гимназије, био је стипендиста Краљевине Србије на Сорбони у Паризу.

У Београду је 1910. године, на Филозофском факултету, завршио математику. Као одличног студента, његов професор Михаило Петровић изабрао га је за асистента - дневничара за теоријску математику. Две године касније, код Петровића је, 13. маја 1912. године, под називом *Фигуративни полигони диференцијалних једначина првог реда и њихова веза са особинама интеграла*, одбранио и докторску дисертацију, за коју су реферат, 11. маја 1912, написали професори, редовни Михаило Петровић и ванредни Милутин Миланковић. Била је то прва докторска дисертација из математике, а укупно друга одбрањена на Београдском универзитету (прву је одбранио Милорад Недељковић 1907. године из економије), и прва која је одбрањена код професора Михаила Петровића. Ова дисертација се темељила на неким резултатима до којих је раније у свом раду, у овој области, дошао професор Петровић. Речима исписаним у заглављу дисертације, *Своме учитељу Господину Михаилу Петровићу, захвални ученик*, Берић ју је посветио своме професору Михаилу Петровићу. Исте 1912. године изабран је за доцента, а 1919. и за ванредног професора, на групи теоријске математике, на Филозофском факултету. Те године, заједно са Михаилом Петровићем, предложио је, а потом и потписао реферат за избор Симе Марковића у звање доцента, за теоријску математику на Филозофском факултету у Београду

(изабран почетком 1920). Сима је, да подсетимо, као други по реду (1913) одбранио докторат из математике код Петровића, односно на Београдском универзитету.

Школске 1919/20. године, по сећању Тадије Пејовића, студенти прве године математике (од којих је један био Пејовић) код Берића су имали (слушали) следеће предмете: Основе више алгебре, Основе више анализе, Математичке вежбе, Математички семинар, *Хоститовање у средњој школи* и *Вишу математику*.

У Споменици Математичког факултета, за Берићева предавања ове године, кратко се каже: "На Групи теоријске математике, прве године после рата, 1919. наставу изводи само професор М. Берић".

Једна, рекло би се, веома успешна професорска каријера, пред крај 1920. године, запала је у ћорсокак. По свему судећи највећи кривац за то био је сам Младен Берић. Елем, каријере и угледа дошла га је љубав са једном наставницом Друге београдске гимназије, Ружицом Стојановићевом, која је требало да буде крунисана браком и дететом, али - није. Берић се у ситуацији кад је Стојановићева била већ пред порођајем, благо је рећи, веома некоректно понео: обећавао је женидбу, ескивирао обећања и договоре, да би га она најзад молила да се венчају само да не роди ванбрачно дете, а потом пристајала и на развод, својом кривицом. Ни то није прихватио већ јој је положај додатно отежао, указујући јој писмом на њену бруку која "пуца и међу њеним ученицима". Оставши сама, приморана да роди дете изван брака, а тиме и, у то време, излагању тешкој осуди средине, и бруке за једну девојку из угледне породице, у безнађу, изабрала је најтрагичније решење - из пиштоља је испалила себи хитац у главу.

Овај пуцањ и трагедија коју је донео - уништио је два живота и једну изгледну професорску и научну каријеру - имао је великог одјека на страницама "Политике", која се у више написа осврнула на овај случај, на, тада у Београду, велику аферу. Преносимо их хронолошки како су објављивани.

"Политика", 25. X 1920.

Самоубиство једне наставнице

Јуче по подне убила се из револвера у своје стану у Будимској улици, Ружа Стојановићева, наставница Друге београдске гимназије. Стојановићева је била једна од најактивнијих радница у нашем феминистичком покрету.

Стојановићева није оставила за собом никаквих писама нити се зна за узрок самоубиства. Само су у џепу њеног зимског капута нађена два уверења општине београдске: једно које гласи на њено име а друго на име г. Младена Берића, професора. Општина уверава да ни једно од њих двоје није ступало у брак.

"Политика", 26. X 1920.

Самоубиство Руже Стојановићеве

Јуче смо јавили за трагичну смрт Руже Стојановићеве, наставнице Друге београдске гимназије и једне од најистакнутијих радница у нашем женском покрету која је прекјуче, у недељу по подне, учинила крај своје младом животу. Та трагедија постаје још свирепија када се сазна шта јој је претходило и када се каже, да је ово самоубиство било у исти мах и једно убиство - Стојановићева је кроз месец дана требала постати мати.

*

У јучерашњем броју саопштили смо, да су у џепу зимског капута Стојановићеве нађена два уверења општине београдске. Једно је било издато њој самој: да до сада није ступала у брак, а друго је гласило на име др. Младена Берића, професора и доцента Универзитета за ког је уверење тако исто тврдило да је нежењен. Стојановићева није оставила за собом никакву забелешку, али је код ње нађено једно писмо њој упућено и у коме јој се између осталог, каже: "Зар не видиш да твоја брука пуца већ и међу твојим ученицима?" На писму није било потписа (последњих месеци писма са те стране била су увек без потписа), али је она и сувише добро познавала тај рукопис. То је било писмо онога који је и сам био сукривац за њену "бруку" и то је био врхунац удара који су јој задавани. Онда је она немајући више чему да се нада, задала сама себи последњи ударац: један револверски метак у слепоочницу. За њу измождену, сломљену - последње две недеље провела је без сна и готово без хране - то је у истини био спас. И тек тада, када је њена стара мати, чувши потмули пад тела и помисливши да јој је кћи поново пала у несвест, почела је да кука над крвавим лешом, брзо се сазнало и за драму која је започета у знаку феминизма хришћанске заједнице и трезвености.

*

Кћи пок. мајора Стеве Стојановића а сестричина једног адвоката и бившег народног посланика из унутрашњости, из једне необично честите куће, Ружа Стојановићева је и својом интелигенцијом и својом вредноћом уживала нарочити углед и симпатије код свих који су је познавали. А кад се пре извесног времена сазнало да ће се удати за свог старог познаника Берића, познатог проповедника Хришћанке Заједнице и Трезвености, веровало се да ће то бити један од збиља срећних бракова. Односи међу њима постали су најинтимнији и црква је требала само формално да санкционише везу која је већ била ту.

Међутим, од пре три месеца млади професор је престао долазити у кућу Стојановићевих. Девојка, осећајући да ће постати мати а не пристајући да се отараси тога како јој је, како изгледа, од стране његове и његових

пријатеља давано на знање, чекала је из дана у дан. А кад њега није било, онда је отишла са једном рођаком у његово село Бадовинце и почела га преклињати да се венчају. Он је најзад пристао: - Али смо грађански брак! рекао је.

Пристала је и на то. Са истим рођаком отишли су у Панчево и тамо им је један адвокат рекао да ће уредити све што за то треба. Али, кад су се вратили у Београд, професор је поручио Стојановићевој да неће грађански брак него хоће црквени и да ће он учинити све што треба за венчање у Топчидеру. Уверња нађена у џепу Стојановићеве била су за ту свадбу. Међутим, кад је било све уређено, он је поручио да одустаје и од те комбинације, него хоће да доведе свештеника у кућу. Јадна девојка пристане и на то. Али место тога дошла је нова порука; нема од венчања ништа него јој се може израдити осуство да се склони негде док не прођу критични дани. Онда је она учинила и последњи покушај. Да би спасла живот себи и њиховом детету, она је тражила да се само венча, пристајући да одмах после тога иде у Куманово, где је добила место, и да прими на себе сваку кривицу која се тражи за развод брака. Али место тога, дошло је оно напред поменуто писмо.

Понижена и увређена, и ако свесна да је жртва а не кривац, она ипак није могла да преживи оно што је у очима света, против чијих је предрасуда започела борбу, била "срамота".

И онда је дошао револверски метак, да запечати још једну од оних драма, које су последице тешке моралне кризе у којој се гуши данашње друштво. То су жртве онога прелома у коме се пада на раскрсници старог, које је напуштено и за које се нема више осећања, и новог, које је ту само по форми и за које се још нема снаге.

"Политика", 28. X 1920.

Случај г. Мл. Берића

Из универзитетских кругова дознајемо да ће универзитетски савет тражити да се г. Мл. Берић, који је на онако жалостан начин умешан у смрт пок. Ружице Стојановић, по чл. 69 уредбе о Универзитету, одстрани од дужности универзитетског доцента. Тај члан гласи, да професор може бити отпуштен само онда "кад се својим неморалним и недостојним животом начинио апсолутно немогућим за дужност наставника и васпитача универзитетске омладине".

"Политика", 13. XI 1920.

Афера Младена Берића

Данас по подне Универзитетски Савет ће реишвати о случају др. Младена Берића који се својом скандалозном афером онемогућио као наставник.

Као свој одговор на оптужбе поводом самоубиства Ружице Стојановићеве, др. Берић је упутио Универзитетској власти једно парче хартије исписано писаљком. Али је тај "одговор" кажу тако баналне садржине да би се стидео да га потпише чак и обични бакалски калфица.

"Политика", 14. XI 1920.

Берићева афера

Универзитетски Савет је на јучерашњој седници, изабрао суд од тројице својих чланова који има да иследе аферу др. Младена Берића, доцента Универзитета, оптуженог за самоубиство наставнице Ружице Стојановићеве.

За чланове тога суда изабрани су професори: г. г. др. Милан Јовановић - Батут, др. Коста Кумануди и др. Александар Белић.

Универзитетски суд овај случај није иследио тако брзо, како се новине најавиле, и донео коначну одлуку, јер, како више извора наводи, Берић је Филозофски факултет напустио тек следеће 1921. године, што значи да је до краја ове 1920, дакле најмање следећих месец и по дана, остао на Факултету.

Како је гласила одлука, и кад ју је Суд донео, не знамо, али извесно је да је она на неки начин била компромисна; уместо да, одлуком његовог Суда, буде искључен, Берићу је омогућено да сам напусти Факултет.

По одласку са Филозофског факултета, Берић је запослење, изван математике и просвете, али ипак у вези са математиком, нашао у Општој државној статистици Краљевине Југославије.

Тако смо пронашли, да је бавећи се новим послом, у „Просветном гласнику“ за 1927/28, објавио рад "Статистика школа под Министарством просвете у школској години 1925/26". Годину дана раније бавио се, тада веома актуелним проблемом календара: у часопису „Хришћански живот“, бр. 4 и 7-8, објавио је запажену стручну расправу, "О реформи календара", сврставши се тако, поред Милутина Миланковића, Ђорђа Станојевића, Максима Трпковића, .. у елитни круг оних који су се, у то време, бавили овим проблемом.

Почетком тридесетих година прошлог века, најпре је био в. д. начелника, а потом и начелник Опште државне статистике Краљевине Југославије у Београду, у ком својству је, поред осталог, нашли смо, потписан и као уредник тамошњег „Статистичког годишњака“ за године 1929, 1930. и 1931.

Неколицина оних који су се бавили историјом математичке науке, овај Берићев случај споменули су само узгредно, не бавећи се детаљније њиме.

Тако се Берићев, нешто млађи колега, проф. др Тадија Пејовић (трећи докторанд код Михаила Петровића) у својој књизи *"Моје успомене и доживљаји 1892-1919"* (Породично издање, 1992, Друга књига, стр. 8-9), говорећи о свом (и Берићевом) професору Михилу Петровићу (Мики Аласу), кратко осврнуо на Берићев одлазак са факултета, о чему каже: "Берић је због извесних својих неприлика, морао септембра 1920. године (Пејовић је овде погрешно у години, треба да стоји 1921. - прим. М. Р.) да да оставку на државну службу и да напусти Универзитет. (...) Младен Берић и док је био наставник на факултету, био је члан неких хуманих друштава. Мика му је често говорио: 'Младене, мани се тих друштава, ради свој посао, има ко да се брине за то друштво'. Али то није ништа вредело; он је терао своје. Та су га друштва довела до неприлика, због којих је морао да оде са универзитета".

Дакле, Пејовић као разлог Берићевог одласка са факултета уопште не спомиње његову улогу у трагичном случају Ружице Стојановић, већ да га је до "неприлика", због којих је морао отићи са факултета, довело чланство у неким хуманитарним друштвима.

О којим би "хуманим друштвима" овде могла бити реч? Да ли је заправо у питању било једно друштво, или њих више?

Једно је несумњиво било друштво "Хришћанске заједнице и трезвености", у којем је - како то наводи у "Политици" непознати аутор напред наведеног чланка, "Самоубиство Руже Стојановићеве" - Берић био "проповедник", док за неко друго (или друга), немамо података.

Како за Ружицу знамо да је била веома активна у "феминистичком покрету", остало је нејасно да ли је феминистичку активност испољавала у неком посебном друштву, или је то ипак реализовала у склопу "Хришћанске заједнице и трезвености", на шта упућује констатација у наведеном чланку где се каже, да се "брзо сазнало за драму која је започета у знаку феминизма хришћанске заједнице и трезвености".

Више простора овом случају својевремено је посветио историчар наука проф. др Драган Трифуновић у књизи *Тиха и усрдна молитва Милоша Радојчића* (Народна књига - Алфа, 1995, стр.72), где је (непотребно!) цитирао и горе наведене чланке из "Политике", за које нисмо знали да ли их је интегрално пренео, па смо их потражили, и овде пренели управо из оних бројева "Политике", где су и објављени.

У овој књизи он цитира и део писма (без датума) које је негде крајем 1920. или почетком 1921. године, Михаило Петровић упутио краљевићу Ђорђу: "Примио сам уредно новине, књиге и исечке из новина које сте ми слали по куририма. Хвала, - са Берићем је свршено (претпостављамо да су се ове новине и исечци односили на случај Берић, док га Петровић посебно апострофира!?). Универзитетски суд је нашао да он 'нема моралних квалификација за наставника Универзитета', и тако он испада из Универзитета".

Посебну пажњу привлачи Трифуновићева констатација на истом месту: "О Младену Берићу поседујемо потпуну грађу која очекује обраду" (стр. 72).

После ове констатације Драган Трифуновић је поживео још петнаестак година (умро је 2009), али, по нашим сазнањима, ову тему, како је очекивао, није успео да обради?

У *Споменици Математичког факултета* (Математички факултет, 1998, стр 165) тек неку десетину редова аутор Раде Дацић, потрошио је за биографију Младена Берића, а за његов случај тек два реда: "Године 1921. Универзитетски савет прекида службу Берића на његову молбу због личних разлога. После тога више се није бавио математиком".

На Младена Берића, Драган Трифуновић се кратко осврнуо са још неколико података, овај пут у књизи *Из преписке Милутина Миланковића* (Бео Синг, Београд, 2007). Тако из писма које је Михаило Петровић, 3. октобра 1919. године упутио Милутину Миланковићу, а Трифуновић га овде пренео, сазнајемо да се Берић у то време налази у бањи Ковиљачи "где се лечи од реуматизма" (стр. 94); у једној фусноти исте књиге (стр. 280) Трифуновић за њ каже: "Типичан провинцијалац из околине Лознице (село Бадовинци). Иако је био математичар незнатних, чак нетачних резултата, доспео је до ванредног професора универзитета".

У једној другој фусноти (стр. 299), Трифуновић за Берића наводи: "Математичар Младен Берић у звању ванредног професора Филозофског факултета у Београду, био је у немилости због афере са једном колегиницом која је извршила самоубиство. Берићеви контакти са Загребом (између осталог са проф. Владимиром Варићаком), вероватно носе жељу да напусти Београдски универзитет и да пређе у Загреб. До овог прелаза није дошло, а Берић је почетком 1920. г. (било је то заправо почетком 1921. год. - прим. М. Р.) удаљен са Универзитета".

Младен Берић је умро релативно млад, као педесетогодишњак, у Београду 1935. године.

MLADEN BERIĆ (1885-1935) AN INTERRUPTED SCIENTIFIC CAREER

For his first PhD students, Mladen Berić, Mihailo Petrović, his professor, had great expectations, which did not met. Why, as followed by the Belgrade press ("Policy"), and noted by several university professors, at least a partial answer is contained in this paper.